

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

ЗАҢ СЕРИЯСЫ
2022 ЖЫЛДАН БАСТАП ШЫҒАДЫ

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

ЮРИДИЧЕСКАЯ СЕРИЯ
ИЗДАЕТСЯ С 2022 ГОДА

ISSN 2958-8618

№ 4 (2023)

Павлодар

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Юридическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ90VPY00046812

выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация результатов научных исследований, актуальных проблем
в области права, привлечение внимания к перспективным
и актуальным направлениям юридической науки

Подписной индекс – 76199

<https://doi.org/10.48081/TOIE1676>

Бас редакторы – главный редактор

Жетписов С.К.,

д.ю.н., доцент

Заместитель главного редактора Олжабаев Б. Х., *к.ю.н., асоц.профессор*

Ответственный секретарь Жамулдинов В. Н., *к.ю.н., асоц.профессор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Биштыга А.,	<i>доктор PhD, профессор (Республика Польша)</i>
Зайцев О. А.,	<i>д.ю.н., профессор (Российская Федерация)</i>
Ахмеджанова Г. Б.,	<i>д.ю.н., доцент</i>
Ишеков К.А.,	<i>д.ю.н., профессор (Российская Федерация)</i>
Дуйсенов Э. Э.,	<i>д.ю.н., профессор</i>
Дорожинская Е. А.,	<i>к.ю.н., доцент (Россия Федерация)</i>
Балымов Е. К.,	<i>доктор PhD,</i>
Аюпова З. К.,	<i>д.ю.н., профессор</i>
Омарова А. Р.,	<i>технический редактор</i>

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

FTAMP 10.87.89

<https://doi.org/10.48081/KVEL9921>***Н. Ж. Жунусов, К. Т. Кабдулина, А. Т. Ахмадиева**

Торайғыров университеті, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

*e-mail: karla_pvl@mail.ru**СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ
КҮРЕСТІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ**

Қазіргі әлемде сыбайлас жемқорлықтың болуы және осы құбылыспен күресу ең өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Мақала сыбайлас жемқорлықтың негізгі формалары мен түрлерін, олардың қазіргі қоғамдағы ерекшеліктерін зерттеуге арналған. Сыбайлас жемқорлық қызметінің ресми және ғылыми түсіндірмелері, типологиясы қаралды. Отандық және шетелдік ғалымдардың бұрын жарияланған еңбектеріне, сондай-ақ құқықтық актілерге сүйене отырып, негізгі сыбайлас жемқорлық қылмыстары анықталды. Шет мемлекеттердің сыбайлас жемқорлықпен күресудің негізгі нысандары мен шараларын қарастырады. Алайда, сыбайлас жемқорлықтың бірыңғай анықтамасы әлі жоқ екенін атап өткен жөн, сондықтан түрлерді зерттеу және оларды жіктеу бұл құбылысты егжей-тегжейлі түсінуге көмектеседі. Сыбайлас жемқорлық бірнеше нысандарға бөлінуі мүмкін: парақорлық, лоббизм, непотизм, фаворитизм, біз осы ұғымдардың барлығын мақалада қарастырамыз.

Сыбайлас жемқорлық кез келген нысанда көптеген шет мемлекеттерде бар, оның халықаралық сипаты жалпыға бірдей танылған. Халықаралық құқықтық актілердегі сыбайлас жемқорлық халықаралық құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету саласындағы жаһандық проблемалардың бірі ретінде айқындалады. Халықаралық қоғамдастық сыбайлас жемқорлықтың алдын алу және жолын кесу ісінде күш біріктіруге ұмтылады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің шетелдік тәжірибесі өте маңызды және ұлттық заңнамада ескерілуі мүмкін.

Кілтті сөздер: халықаралық тәжірибе, алдын алу, сыбайлас жемқорлық, шет елдер, парақорлық, мемлекеттік қызметшілер, іс-қимылдар, құқықтық актілер, күресу.

Кіріспе

Соңғы жылдары Қазақстанда сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте белсенді қызмет байқалды. 2015 жылдан бастап Қазақстанның сыбайлас жемқорлыққа қарсы жаңа стратегиясы қалыптасты [1]. Мемлекет тарапынан қабылданып жатқан түрлі шараларға қарамастан, ел әлі де қажетті нәтижелерге қол жеткізе алмай отыр.

БҰҰ Бас Ассамблеясының 1979 жылғы 34-ші сессиясының құжаттарына сәйкес, «сыбайлас жемқорлық» терминіне мынадай анықтама берілді – бұл лауазымды тұлғаның лауазымдық нұсқаулықтарды бұза отырып, сондай-ақ оларды бұзбай, осындай сыйақы берушінің мүддесі үшін кез келген нысанда сыйақы үшін өзінің лауазымдық өкілеттігі саласындағы қандай да бір іс-әрекетті немесе әрекетсіздікті орындауы [2]. Қазіргі уақытта сыбайлас жемқорлықтың ең дәл және қысқаша түсіндірмесін Transparency International халықаралық ұйымы жеке пайда үшін қоғамдық билікті теріс пайдалану ретінде ұсынды .

Субъектілер арасындағы өзара іс қимыл түріне байланысты сыбайлас жемқорлықтың негізгі түрлерін ажыратуға болады:

Тұрмыстық сыбайлас жемқорлық, яғни азаматтар мен мемлекеттік қызметшілердің өзара іс-қимылы. Оның мәні-шенеуніктердің мемлекеттік қызмет үшін түрлі сыйлықтар мен басқа да игіліктер алуы. Сыбайлас жемқорлықтың бұл түріне непотизмді де жатқызуға болады. Бұл кезде лауазымды тұлға өз өкілеттіктерін пайдалана отырып, жақын туыстарын, жұбайларын немесе жекжаттарын пайда алу үшін жоғары ақы төленетін жұмыспен немесе қызметпен қамтамасыз етеді.

Іскерлік сыбайлас жемқорлық-сыбайлас жемқорлықтың бұл түрінде билік өкілі мен бизнес арасындағы заңсыз кооперация қарастырылады. Көп жағдайда бұл келісімшарттар жасасу және «кері қайтару»алу кезінде байқалады.

Саяси сыбайлас жемқорлық-бұл жоғары дәрежелі басшылық пен Жоғарғы соттардың өзара әрекеті [3, 31 б]. Сыбайлас жемқорлықтың бұл түрі заңсыз мінез-құлқы ел азаматтарының мүдделеріне нұқсан келтіретін мемлекеттік саясатты жүзеге асыруға әкеп соғатын адамдардың жоғары тұрған топтарына жатады.

Материалдар мен әдістер

Мәселе бойынша ғылыми құқықтық әдебиеттерді теориялық талдау бойынша заңнамалық және нормативтік құжаттарды талдау әдістері; сауалнама әдістері (сауалнама жүргізу); деректерді өңдеу бойынша әдістер қолданылған.

Нәтижелер және талқылау

Transparency International компаниясы дайындаған «Сыбайлас жемқорлықты қабылдау индексі – 2021» рейтингіне сәйкес дамыған экономикалық және саяси жүйесі бар мемлекеттер сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылда ең жоғары нәтижелерге қол жеткізді [4]. Бұл рейтинг сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметтің әлемдік көшбасшылары кім екендігі туралы жалпы түсінік береді.

Осы рейтингте көшбасшы мемлекеттердің тәжірибесін зерделеу кезінде олардың үкіметтері сыбайлас жемқорлыққа қарсы шараларды әзірлеу кезіндегі жағдайға көп факторлы талдау жүргізе алғаны және нәтижесінде әлеуметтік және институционалдық факторларға негізделгені айқын болады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте елеулі табыстарға қол жеткізген мемлекеттер ерекше қызығушылық танытады, өйткені сыбайлас жемқорлыққа қарсы тиімді бағдарламалар түріндегі оң шетелдік тәжірибені назарға алу біздің елімізде сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың нақты қолданыстағы тетігін құруға көмектесе алады.

Айта кету керек, әлемнің барлық елдері – дамушы да, дамыған да елдері де сыбайлас жемқорлық көріністерімен бетпе-бет келеді.

Осы рейтингтің алғашқы ондығына кіретін сыбайлас жемқорлыққа қатысты ең «таза» елдер Дания, Жаңа Зеландия, Финляндия, Сингапур, Швеция, Швейцария, Норвегия, Нидерланды, Канада, Люксембург болып табылады.

Жоғарыда аталған елдерде сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметті ұйымдастырудың ерекшеліктері:

- сыбайлас жемқорлықты осы елдердің үкіметтері ұлттық қауіпсіздіктің маңызды проблемасы ретінде түсінеді;
- сыбайлас жемқорлық сыртқы және ішкі қауіп ретінде қарастырылады;
- бұл елдерде сыбайлас жемқорлықты шектеу бойынша күш-жігер ауқымды және әдетте институттандырылған.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы табысты күрес тәжірибесінің айқын мысалдарының бірі-сингапурлық тәжірибе. Өте айқын авторитарлық саяси жүйеге қарамастан, бүгінде Сингапур түрлі халықаралық бағалаулар бойынша сыбайлас жемқорлықтың ең төменгі деңгейі бойынша елдердің алғашқы ондығына кіреді [5]. XX ғасырдың екінші жартысында Сингапурда жүргізілген сыбайлас жемқорлыққа қарсы реформалар заң шығару саласына сүйенді және репрессиялық механизмді құрумен байланысты емес. Науқанның негізгі құрамдас бөліктері сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы енгізу және мемлекеттік сектор қызметкерлерінің жалақысын көтеру және БАҚ тарапынан үкіметтік желіні қолдау кешенінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы тәуелсіз ведомство құру болды. Сингапурдағы сыбайлас

жемқорлыққа қарсы күрес үздіксіз жүргізілуде. Бұған сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұрақты мамандандырылған органның – саяси және функционалдық тәуелсіздігі бар Сыбайлас жемқорлықты тергеу бюросының болуы дәлел бола алады. Бұл тәуелсіз органның міндеттері мыналар болып табылады:

– Сингапур экономикасының мемлекеттік және жеке секторларындағы сыбайлас жемқорлық жағдайларын тергеу және жолын кесу;

– тәртіптік салада қажетті шараларды қабылдау үшін мемлекеттік шенеуніктер арасында теріс пайдалану жағдайларын тексеру және мұндай жағдайлар туралы тиісті органдарға хабарлау;

– басқару жүйесіндегі ықтимал әлсіз тұстарды анықтау мақсатында әлеуетті сыбайлас жемқорлыққа ұшыраған мемлекеттік органдардың жұмыс әдістерін зерделеу.

Сыбайлас жемқорлықты тергеу бюросының басшысы Премьер-министрге тікелей есеп беретін директор болып табылады. Сингапурдағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мынадай принциптерге негізделген:

1 Екі тарапқа да: пара берушіге де, пара алушыға да қатысты шаралар қабылдануы керек.

2 Сыбайлас жемқорлық тек әкімшілік немесе қылмыстық процесте ғана емес, сонымен бірге көпшілік алдында сотталумен де жазалануы керек.

3 Үкіметтің міндеттері мен жеке мүдделері арасындағы нақты шекараны белгілеу.

4 Құқықтық тәртіпті нығайту.

5 Билік органдарының нақты және нақты жұмыс әдістерін белгілеу және шешім қабылдау арқылы сыбайлас жемқорлықты барынша жою.

6 Көшбасшылар мысал ретінде сыбайлас жемқорлықпен күресу үшін қажетті моральдық беделін сақтау үшін мінсіз мінез-құлықты жоғары деңгейде көрсетуі керек.

7 Отбасылық байланыстарды немесе саяси қамқорлықты емес, жеке және кәсіби еңбегін мойындау шенеуніктерді тағайындау кезінде шешуші фактор болуы керек деген кепілдіктердің болуы.

8 Мемлекеттік қызметшілерге лайықты ақы төлеу, сыбайлас жемқорлық әрекеттерін жасау үшін ынталандыруды азайту.

9 Адалдық пен жанқиярлық қағидаты бойынша жұмыс істейтін және сыбайлас жемқорлық жағдайлары туралы хабарлайтын ақпарат берушілерді қорғайтын тиімді сыбайлас жемқорлыққа қарсы орган құру және оның жұмыс істеуі.

10 Артық әкімшілік кедергілерді жою.

11 Мемлекеттік қызметшілердің табыс көздері туралы міндетті бақыланатын есептілігі.

Тұтастай алғанда, Сингапурдың тәжірибесін сәтті деп бағалауға болады, бірақ оның ерекшелігін (халқы аз шағын мемлекет) атап өткен жөн.

20-ғасырдағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы ең ауқымды «соғыс» Америка Құрама Штаттарында өрбіді, бұл заң шығарушылардың өз сайлаушыларына емес, қоғамның шағын қабатының мүдделеріне жиі сүйенуіне әкелетін елдегі лоббизмнің өркендеуіне кедергі келтірмейді [6, 117 б]. Тұрақты атышулы жанжалдар мен әшкере етулер, соның ішінде АҚШ-тың жоғары мемлекеттік тұлғаларына қатыстылары соған дәлел

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің «американдық моделі» қатаң шектеу заңдарының сыбайлас жемқорлықтың алдын алатын ынталандыру және ынталандыру жүйесімен үйлесуімен сипатталады.

«АҚШ-тың сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамасы жүйелі сипатқа ие. Ол сондай-ақ лоббистік, банктік, биржалық және басқа да қызметтерді реттейтін құқықтық актілерден тұрады. Бұл сыбайлас жемқорлықты толығымен жоюдың кепілі болмаса да, Америка Құрама Штаттарында оның деңгейі басқа штаттарға қарағанда әлдеқайда төмен. Сыбайлас жемқорлықпен күресу Америка Құрама Штаттарының шенеуніктері үшін іс жүзінде иммунитеттің болмауымен жеңілдейді. Кез келген шенеунік, оның ішінде Президент, конгрессмендер мен сенаторлар, қызметінен босатылғаннан кейін ерекше тәртіппен болса да жауапқа тартылуы мүмкін» [7].

Сондай-ақ, Америка Құрама Штаттары мемлекеттік қызметшілерге арналған Ар-намыс кодекстерінің әрекеті негізінде сыбайлас жемқорлықтың алдын алу арқылы билікті жүзеге асыру кезінде сыбайлас жемқорлық әрекеттерінің алдын алуға тырысатынын атап өткен жөн.

Осы және басқа да сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңдарға сәйкес мемлекеттік қызметшілер өздерінің қызмет көрсету бөлімі өзара іс-қимыл жасайтын адамнан немесе адамдар тобынан сыйлықтарды кез келген нысанда қабылдай алмайды. Мемлекеттік қызметшілердің жұмыс табысына үстеме қосымша табыс алуға құқығы жоқ (АҚШ Сенатының мүшелері үшін бұл ереже қолданылмайды; лауазымды тұлғалардың бірқатар санаттары үшін толық емес жұмыс күні негізгі табыстың 15 %-тен аспауы керек) Бұрынғы жұмыс орнынан кеткен АҚШ үкіметінің шенеуніктері онымен байланыста болуға немесе олар екі жыл жұмыс істеген агенттіктің қатысуымен іскерлік операциялар жүргізуге құқылы емес. Американдық заңнамада «мүдделер қақтығысы» сияқты нәрсе бар. Осылайша, АҚШ-та жеке және қоғамдық мүдделердің нақты бөлінуі тіркелді, жеке мүдделердің қоғамдық (мемлекеттік) мүдделерге әсері қолайсыз болып саналады.

Америка Құрама Штаттарының өз еліндегі сыбайлас жемқорлыққа ғана емес, сонымен қатар Халықаралық сыбайлас жемқорлық тәжірибесіне

байланысты заңнамалық бастамалар қабылдауы үлкен қызығушылық тудырады. Осылайша, Америка шетелдік шенеуніктерге пара беруге тыйым салатын Шетелдегі сыбайлас жемқорлық туралы Заңды (1977) қабылдаған алғашқы ел болды [5].

Осылайша, Америка Құрама Штаттары белгілі бір салалардағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізді. Алайда, АҚШ-тың саяси және іскерлік орталарында алдау, бопсалау, пара беру және басқа да алаяқтық әдістері әр түрлі мақсаттарда қолданылады, бұл ең үлкен қаржылық және саяси мүмкіндіктері бар мемлекет үшін қиынды.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің сәтті мысалы – Дания елінің тәжірибесі. Әр түрлі бағалаулар бойынша, соңғы жылдары Дания сыбайлас жемқорлықтың ең төменгі деңгейі бойынша әлемдік рейтингтердің бірінші үштігінде тұрақты тұр.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте ең жоғары жетістіктерге 2000 жылдары мемлекет пен коммерциялық сектордың өзара іс – қимылы арқылы қол жеткізілді. Бұл ретте, Данияда сыбайлас жемқорлыққа қарсы арнайы ведомство жоқ. Сыбайлас жемқорлыққа байланысты істерді тергеумен құқық қорғау органдары айналысады. Халықаралық деңгейдегі сыбайлас жемқорлық жағдайлары прокуратураның ерекше экономикалық қылмыстар жөніндегі құзыретіне кіреді.

Данияның негізгі Сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамалық актісі 2002 жылы қабылданған «Сыбайлас жемқорлық туралы заңы» болып саналады [2]. Бұл заң Дания Үкіметінің өкілдерін өздерінің кірістері мен қолда бар мүліктері туралы ақпаратты жыл сайын жария етуге міндеттейді. Сондай-ақ, оған сәйкес мемлекеттік қызметшілерге шетелдік контрагенттердің ел ішінде лоббизм жасау мүмкіндігін болдырмау үшін шетелдік компаниялардың акцияларының болуына тыйым салынады. Бұдан басқа, заң бойынша кез келген азамат сыбайлас жемқорлыққа, оның ішінде жасырын тәртіппен күдікті болған жағдайда құқық қорғау органдарына хабарлауға құқылы.

Дания заңнамасына сәйкес шенеуніктер корпусының бақылауының бірі Фолькетинг (Дания Парламенті) депутаттары болып табылады [8, 81 б.]. Сонымен, Дания парламентінің кез келген мүшесі министрлердің қызметі туралы ақпарат алуға құқылы. Бұл парламенттік отырыстар кезінде іс жүзінде жүзеге асырылады, онда министрлер парламентарийлердің сыбайлас жемқорлық қатынастарына қатысты күдіктерге қатысты сұрауларына жауап бере отырып, есеп береді. Дания парламенті, азаматтық белсенділер, БАҚ және ҮеҰ өкілдері сыбайлас жемқорлықтың ықтимал актілерін бірлесіп қадағалап отырады.

Данияда мемлекет азаматтарға әлеуметтік кепілдіктер береді және оларды орындайды. Азаматтар Үкіметке сенім білдіреді және мемлекеттік қызметтердің сапасы жоғары болатынын біле отырып, жоғары салық төлеуге дайын.

Қорытынды

Тұтастай алғанда, сыбайлас жемқорлықпен сәтті күресіп жатқан барлық елдерде сенімді құқықтық жүйеге, билік органдарының ашықтығы мен есептілігіне негізделген азаматтық қоғам құрылымдарымен тығыз өзара іс-қимылды қамтитын құралдар мен әдістердің кең спектрі қолданылатынын атап өтуге болады. Осыған қарамастан, АҚШ, Еуропа және Шығыс Азия елдерінің сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияларының мысалында бірде-бір мемлекет сыбайлас жемқорлықты толығымен жойған жоқ деген қорытынды жасауға болады [9, 203 б.].

Барлық елдер сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты сәтті жүргізе алмайды. Кейбір мемлекеттер (мысалы, Қытай) осы уақытқа дейін қарапайым нәтижелерге қол жеткізген саяси сыбайлас жемқорлыққа қарсы репрессиялық шараларды қолдайды. Басқалары (атап айтқанда, Грузия) сыбайлас жемқорлықты өз ішлік деңгейінде жеңеді, ал саяси сыбайлас жемқорлық іс жүзінде өзгеріссіз қалады. Бірде-бір мемлекет модель үлгісі бола алмайды, сондықтан шет мемлекеттер арасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің тәжірибесін қабылдай отырып, өте сақ болу керек - шарттар, дәстүрлер, мәдени ерекшеліктер, даму деңгейі және қоғамдық өмірдің басқа да көрсеткіштері әркім үшін әр түрлі, бірақ шетелде сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың елеулі нәтижелерінің бірі сыбайлас жемқорлыққа қарсы негізгі қағидаттардың тізбесін айқындау болып табылады, оларды біржолғы және жан-жақты сақтау сыбайлас жемқорлық деңгейінің айтарлықтай төмендеуіне әкелуі мүмкін.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы негізгі қағидаттар:

- 1 Мемлекеттік органдардың жариялылығы.
- 2 Сот билігінің тәуелсіздігі.
- 3 Заңның үстемдігі.
- 4 Мемлекеттік органдардың есептілігі.
- 5 Құқықтар мен бостандықтардың нақты кепілдігі, жеке меншікті тиімді қорғау.
- 6 Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасағаны үшін жазаның нақты төзбеушілігін қамтамасыз ету.
- 7 Сыбайлас жемқорлыққа кінәлі шенеуніктердің презумпциясы. Сыбайлас жемқорлыққа шенеуніктердің кінәсі презумпциясы принципінің тікелей салдары олардың табыстары мен шығыстары, сондай-ақ туыстарының

кірістері мен шығыстары туралы декларацияларды жария түрде ұсынуы болып табылады.

8 Сот процесінде куәгерлерді жемқор шенеуніктен нақты қорғау.

9 Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың белсенді және тиімді профилактикасы.

10 БАҚ тәуелсіздігі.

11 Елдегі нақты саяси бәсекелестік [10, 4 б.].

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің ауқымды шетелдік тәжірибесі сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл сыбайлас жемқорлыққа қарсы қылмыстық-құқықтық шаралар басқа сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралармен ұштастыра отырып пайдаланылған кезде ғана қажетті нәтижеге әкелуі мүмкін екенін көрсетеді.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының 2022 – 2026 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 2 ақпандағы № 802 Жарлығы. 10.02.2023.

2 Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ.

3 **Романов, А. А.** Актуальные проблемы борьбы с коррупцией в системе государственных закупок РК // Евразийский союз ученых. – 2015. – №6–5(15). – С. 31–36.

4 Индекс восприятия коррупции, исследование. Автономная некоммерческая организация «Центр антикоррупционных исследований и инициатив «Трансперенси Интернешнл-Р». [Электронды ресурс]. – URL: <https://transparency.org.ru/research/indeks-vospriyatiya-korrupsiyi-rossiya-v-indeksevospriyatiya-korrupsiyi-2018-28-ballov-iz-100-i-138-mesto.html> (Дата обращения: 04.10.2022).

5 Мировой опыт борьбы с коррупцией и российские реалии. Специальный доклад. / М. 2018г. «Центр политической информации». URL: http://polit-info.ru/images/data/gallery/0_343_korrupciya.pdf (Дата обращения: 04.10.2022).

6 **Габов, Ю. А.** Зеркало казахстанской коррупции [Текст] : Монография. – Т.1 / Ю. А. Габов, В. Э. Кист. – Алматы : ССК. 2016. – 419 с.

7 **Сулейменов, К.** Борьба с коррупцией требует мобилизации сил // Казахстанская правда от 30 апреля 2014.

8 **Юрковский, А. В.** Актуальные проблемы противодействия коррупции. – Иркутск : Иркутский юридический институт РФ, 2018. – 407 с.

9 **Абдраимулы, С.** Приоритет – противодействие коррупции // Юридическая газета. – 2020, 7 февраля. № 10. – С. 4.

10 **Дулат, Н. К.** «Тікелей бағыныстылардың сыбайлас жемқорлық қылмыстары үшін саяси қызметшілер мен мемлекеттік органдардың бірінші басшыларының жауаптылығы» // Торайғыров университетінің Хабаршысы. Заң сериясы. – 2022. – № 2. – 88–94 б.

REFERENCES

1 Sybajlas zhemkorlykqa қарсы is-kimyl туралы Қазақстан Respublikasynyn Заңу 2015 zhyly 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ. [The Law of the Republic of Kazakhstan «On Combating Corruption» dated November 18, 2015 No. 410-V SAM.] [Text].

2 Қазақстан Respublikasynyn sybajlas zhemkorlykqa қарсы sayasatynyn 2022 – 2026 zhyldarға арналған тызhyrymdamasyn bekitu zhәне Қазақстан Respublikasy Prezidentiniң кейbir zharlyktaryna өзgerister engizu туралы Қазақстан Respublikasy Prezidentiniң 2022 zhyly 2 ақпандағы № 802 Zharlyғы. 10.02.2023. [Decree of the president of the Republic of Kazakhstan dated February 2, 2022 No. 802 on approval of the concept of anti – corruption policy of the Republic of Kazakhstan for 2022-2026 and amendments to certain decrees of the president of the Republic of Kazakhstan. 10.02.2023] [Text].

3 **Romanov, A. A.** Aktualnye problemy borby s korrupciej v sisteme gosudarstvennyh zakupok RK [Actual problems of the fight against corruption in the public procurement system of the Republic of Kazakhstan] // Eurasian Union of Scientists [Text]. – 2015. – № 6-5(15). – P. 31–36.

4 Indeks vospriyatiya korrupcii, issledovanie. Avtonomnaya nekommercheskaya organizaciya «Centr antikorrupcionnyh issledovanij i iniciativ «Transperensi Interneshnl-R». [Corruption Perception Index, research. Autonomous non-profit organization “Center for Anti-Corruption Research and Initiatives «Transparency International-R»] [Text] [Electronic resource]. – [URL: https://transparency.org.ru/research/indeks-vospriyatiya-korrupsiy/rossiya-v-indekse-vospriyatiya-korrupsiy-2018-28-ballof-iz-100-i-138-mesto.html](https://transparency.org.ru/research/indeks-vospriyatiya-korrupsiy/rossiya-v-indekse-vospriyatiya-korrupsiy-2018-28-ballof-iz-100-i-138-mesto.html) (Accessed: 04.10.2022).

5 Mirovoj opyt borby s korrupciej i rossijskie realii. Specialnyj doklad. / M. 2018g. «Centr politicheskoy informacii». [World experience in the fight against corruption and Russian realities. Special report. / M. 2018. «Center for Political Information»]. [Electronic resource]. – [URL: http://polit-info.ru/images/data/gallery/0_343_korrupciya.pdf](http://polit-info.ru/images/data/gallery/0_343_korrupciya.pdf) (Accessed: 04.10.2022) [Text].

6 **Gabov, Yu. A.** Zerkalo kazahstanskoj korrupcii : Mmonografiya [Mirror of Kazakhstan corruption : [Monograph]]. [Text].– Vol.1 / Yu. A. Gabov, V. E. Kist. – Almaty : SSK 2016. – P. 419.

7 Sulejmenov, K. Borba s korrupciej trebuet mobilizacii sil. Suleimenov, K. The fight against corruption requires the mobilization of forces // [Kazakhstanskaya Pravda of April 30, 2014.] [Text].

8 **Yurkovskij, A. V.** Aktualnye problemy protivodejstviya korrupcii [Actual problems of combating corruption]. [Text]. – Irkutsk : Irkutsk Law Institute of the Russian Federation, 2018. – P. 407.

9 **Abdraimuly, S.** Prioritet – protivodejstvie korrupcii [Priority – anti-corruption] [Text] // Yuridicheskaya gazeta. 2020, February 7. No. 10. – P. 4.

10 **Dulat, N. K.** Tikelei bağynystylardyñ sybailas jemqorlyq qylmystary üşin saiasi q-yzmetşiler men memlekettik organdardyñ bırıñsı bassylarynyñ jauaptylyğy» [Responsibility of political officials and first heads of state bodies for corruption crimes of direct subordinates] [Text] // Bulletin of Toraigrov University. Law Series. – 2022. – № 2. – 88–94 p.

Басып шығаруға 18.12.23 қабылданды.

*Н. Ж. Жунусов, К. Т. Кабдулина, А. Т. Ахмадиева

Торайгыров университет, Республика Казахстан, г. Павлодар.

Принято к изданию 18.12.23.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ БОРЬБЫ С КОРРУПЦИЕЙ

В современном мире наличие коррупции и борьба с этим явлением является одной из самых актуальных проблем. Статья посвящена изучению основных форм и видов коррупции, их особенностей в современном обществе. Рассмотрены формальные и научные объяснения, типология коррупционной деятельности. На основании ранее опубликованных работ отечественных и зарубежных ученых, а также правовых актов выявлены основные коррупционные преступления. Рассматривает основные формы и меры борьбы с коррупцией иностранных государств. Однако следует отметить, что единого определения коррупции пока нет, поэтому изучение видов и их классификация помогут детально разобраться в этом явлении. Коррупцию можно разделить на несколько форм: взяточничество, лоббирование, кумовство, фаворитизм, все эти понятия мы рассмотрим в статье.

Коррупция в любой форме присутствует во многих иностранных государствах, ее международный характер общепризнан. Коррупция в международных правовых актах определяется как одна из глобальных проблем в области обеспечения международного правопорядка. Международное сообщество стремится объединить усилия в деле предупреждения и пресечения коррупции. Зарубежный опыт борьбы с коррупцией очень важен и может быть учтен в национальном законодательстве.

Ключевые слова: международный опыт, профилактика, коррупция, зарубежные страны, взяточничество, государственные служащие, действия, правовые акты, борьба.

*N. Zh. Zhunusov, K. T. Kabdulina, A. T. Akhmadieva
Toraighyrov University, Republic of Kazakhstan, Pavlodar.
Accepted for publication on 18.12.23

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE FIGHT AGAINST CORRUPTION

In the modern world, the presence of corruption and the fight against this phenomenon is one of the most pressing problems. The article is devoted to the study of the main forms and types of corruption, their features in modern society. Formal and scientific explanations, typology of corruption activity are considered. On the basis of previously published works of domestic and foreign scientists, as well as legal acts, the main corruption crimes have been identified. Examines the main forms and measures of combating corruption of foreign states. However, it should be noted that there is no single definition of corruption yet, so studying the types and their classification will help to understand this phenomenon in detail. Corruption can be divided into several forms: bribery, lobbying, nepotism, favoritism, all these concepts we will consider in the article.

Corruption in any form is present in many foreign countries, its international character is generally recognized. Corruption in international legal acts is defined as one of the global problems in the field of ensuring international law and order. The international community is striving to unite efforts in the prevention and suppression of corruption. Foreign experience in the fight against corruption is very important and can be taken into account in national legislation.

Keywords: international experience, prevention, corruption, foreign countries, bribery, civil servants, actions, legal acts, struggle.

Теруге 18.12.2023 ж. жіберілді. Басуға 29.12.2023 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

1,06 Мб RAM

Шартты баспа табағы 9,2.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген А. К. Мыржикова

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Тапсырыс № 4183

Сдано в набор 18.12.2023 г. Подписано в печать 29.12.2023 г.

Электронное издание

1,06 Мб RAM

Усл.п.л. 9,2. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка А. К. Мыржикова

Корректор: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Заказ № 4183

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

<https://vestnik.tou.edu.kz/>